

PAPER DETAILS

TITLE: ANA HATLARIYLA LEO STRAUSS AÇISINDAN EZOTERİK YAZIM TARZI VE İSLAM
FİLOZOFLARIYLA İLİSKİSİ

AUTHORS: Ali Sertan BESER

PAGES: 195-204

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/321306>

ANA HATLARIYLA LEO STRAUSS AÇISINDAN EZOTERİK YAZIM TARZI VE İSLAM FİLOZOFLARIYLA İLİŞKİSİ

Ali Sertan BEŞER¹

ÖZET

Leo Strauss, 20. yüzyılda modern felsefenin içinde bulunduğu krizi analizi sonucunda bir değerler kaosu ve nihilizmin içine düştüğünü belirtmektedir. Strauss açısından modern öncesi filozoflara dönüş, hakikat kavramını kaybetmiş modern düşüncenin içinde bulunduğu krizden çıkmak için gereklidir. Ancak, o, Antik ve İslam filozoflarının hakikati herkesle paylaşmadıklarını, onu hem felsefeyi hem de toplumu korumak dolayısıyla Sokrates'in akıbetinden kurtulmak için sakladıklarını ifade etmektedir. Bunun için özel bir yazım tarzı olan ezoterik yazım tarzını geliştirdiklerini düşünen Strauss, bu sayede filozofların hakikî öğretilerini çoğunluktan gizleyip bunu felsefî araştırmaları yapabilecek olanlarla paylaştıklarını iddia etmektedir. Bu çalışmada; Strauss'u ezoterik yoruma götüren süreci ve bu yorumun İslam filozoflarıyla kurulan bağlantısına ana hatlarıyla değinilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Leo Strauss, modern felsefe, İslam felsefesi, ezoterizm, egzoterizm.

ESOTERIC WRITING STYLE AND ITS RELATIONSHIP WITH ISLAMIC PHILOSOPHERS FROM THE MAIN POINTS OF LEO STRAUSS'S VIEW

ABSTRACT

Leo Strauss, based on his analysis about the crisis of modern philosophy in 20. Century, states that we fell into chaos of values and nihilism. According to Strauss, return to pre-modern philosophers is necessary due to solving modern crisis which has lost the idea of truth. But, he points out that ancient and Islamic philosophers do not share truth with everybody and hide it because of willing to protect themselves from the tragedy of Socrates and protect both philosophy and society. Therefore, Strauss thinks they developed special writing technique which is called esoteric writing in order to hide their true teachings from majority and through this they can only share their teachings with the ones who are capable of doing philosophy. In this article, it is tried to explain how Strauss reach his esoteric interpretation and then how he connects it with Islamic philosophers.

Keywords: Leo Strauss, modern philosophy, Islamic philosophy, esotericism, exotericism.

¹ Dr., Trakya Üniversitesi, Rektörlük, besersertan@gmail.com

1. GİRİŞ

Leo Strauss (1899-1973), 20. yüzyılda modern felsefe içerisinde yetişmiş ancak modern felsefenin kendisini problemleri bularak eleştirmiş düşünürlerden biridir. Almanya’da dünyaya gelen Strauss, Martin Heidegger’in derslerine katılmış ve bu derslerde Heidegger’in Aristoteles’in *Metafizik* adlı eserinin başlangıcına dair yaptığı yorumlarından hareketle felsefi bir metnin nasıl ele alınması gerektiğini öğrenmiştir. Metin yorumlama (Hermenötik) Strauss’un felsefi kariyeri boyunca üzerine eğildiği esas amaçtır. Çünkü Strauss’a göre özellikle Sokrates’in akıbeti ile ortaya çıkan durumun, felsefe-din-toplum çatışmasını gözler önüne serdiğini, filozofların metinlerinde ve söylemlerinde dikkatli olmaları gerektiğini göstermiştir. Bu sebeple filozofların metinlerinde ilk karşımıza çıkan öğretilerin onların hakikî öğretileri olamayacağını savunan Strauss, filozofların ezoterik-egzoterik bir yazım tarzı geliştirerek gerçek düşüncelerini sakladıklarını düşünmektedir. Ezoterik yazım örneklerinin İslam filozoflarının metinlerinde de bolca bulunduğunu düşünen Strauss’un bu konudaki düşüncelerini ortaya koymak için öncelikle onu İslam filozoflarını bu yazım tarzı açısından yorumlamaya götüren sürece değinmek gerekmektedir.

Strauss’un çalışmaları bir şekilde birbirine bağlı olduğundan (Kraemer, 2009: 138), ezoterik yazım tarzı ve bunun İslam filozoflarındaki örnekleri üzerine yorumları da onun modern felsefeyi eleştirip klasik felsefeye dönüşü ile bağlantılıdır. Strauss’un ilk hareket noktası ise felsefenin ve siyaset felsefesinin aslı karakterini modern felsefede kaybettiği üzerine düşüncesidir. Felsefeyi kanaatin yerine bilgiyi ve siyaset felsefesini ise siyasî olgularla ilgili kanaatler yerine bunların bilgisini getiren uğraş olarak tanımlayan Strauss’un felsefi anlayışı Sokratesçi ya da kuşkucu anlamına gelen “zetetik” (zetetic) özelliği göstermektedir (Strauss, 2000: 196). Bu felsefi anlayışta bilgelik arayışı olduğunu da bize hatırlatan Strauss, evrensel bilginin ya da bütünün bilgisinin arandığını belirtmektedir (Strauss, 1988a: 11). Sokrates ile beraber insanî konularla ilgilenmeye başlayan felsefe zorunlu olarak insan ve toplum konusunu gündeme almış yani siyaset felsefesi ortaya çıkmıştır. Strauss’a göre siyaset felsefesi, “doğru”, “iyi” ve “hakikat” kavramlarını arayan Sokratesçi felsefenin bir dalı haline gelmiştir (Strauss, 1988a: 11-12). Strauss’a göre iyi ya da doğru bir siyasî düzeni belirlemek için, bazı “iyi” ve “adalet” standartlarına sahip olmak gerekmektedir. Bu sebeple siyaset felsefesi kendi aslı görevini yapabilmesi için bu standartların bilgisine ulaşmak zorundadır (Strauss, 1988a: 12).

Strauss’a göre 20. yüzyılda siyaset felsefesi kavramı yerini siyaset bilimine bırakmıştır. Her ne kadar siyaset felsefesi tarihi ile ilgili çalışmaların yararı olduğu düşünülse de Strauss, siyaset felsefesinin gözden düşmüş olduğunu düşünmektedir. Strauss, bunun temel nedeninin “bilimsellik” kaygısı olduğunu ve felsefe ile bilim arasında bir ayrıma gidilip sadece bilimsel olarak kabul edilen konuların gündeme alındığını iddia etmektedir. Strauss’a göre bilim adamlarının ilgisini çekmeyen konular felsefeye terk edilmiş olup bunun nedeni ise felsefenin bilimsel ve tarihsel olmayan karakterinde görülmüştür. Ona göre bunun sonucunda ise siyaset felsefesinin imkânı

tamamen ortadan kalkmıştır (Strauss, 1988a: 17-18). Dolayısıyla “bilimsellik”, Strauss’a göre modern düşüncenin öncelikli meselesi haline gelmiştir. Bunu en çok ön plana çıkaran ve modern krizin iki sebebinden biri olarak gördüğü pozitivism akımıdır. Kısaca değerlerden bağımsız bilimsel bilgiyi tek ölçüt olarak kabul eden bu akım, Strauss açısından başarılı olamamış ve yerini tarihselcilğe bırakmıştır. Strauss, pozitivismin başarılı olamamasını, değerlerden bağımsız bir bilim olamayacağı düşüncesiyle karşı çıkmaktadır. Dahası değerlere karşı geliştirilecek kayıtsızlık, bizi amaçsızlığa ve nihilizme götürecektir ki modern felsefenin içinde bulunduğu durum tam da budur (Strauss, 1988a: 18-19). Strauss’a göre insanlar değerler konusunda anlaşmazlık içinde değildirler, aksine değerler üzerinde hem fikir olmaları sebebiyle çatışma içindedirler (Strauss, 1988a: 22-23). Pozitivizmin, Strauss’a göre, bir diğer eleştirilecek yanı ise onun bilimsel bilgiyi en yüksek bilgi formu olarak kabul edip modern öncesi bilgiyi değersizleştirdiği üzerinedir. Ancak Strauss, modern bilimin modern öncesi dönemden gelen birçok bilgiyi temel olarak kullandığını, eğer bu bilgiler bilgi değilse bunlara dayanan birçok bilimsel çalışmanın bilgi olgusundan yoksun olmasını gerektireceğini ve her konunun bilimsel olarak incelenemeyeceğini ileri sürmektedir (Strauss, 1988a: 23-24).

Strauss’un modern felsefenin içinde bulunduğu krizin ikinci ayağı olarak gördüğü tarihselcilik akımı, pozitivismin bazı hatalarını bırakmıştır. Her şeyden önce tarihselciliğin olgu-değer ayrımını terk ettiğini düşünen belirten Strauss, tarihsel sürecin ilerleyici olduğunun da reddedildiğini belirtmektedir. Ayrıca bu düşüncede modern bilimin tek doğru ölçüt olduğu fikri bırakılmış ve evrimci tezin iddialarına da karşı çıkmıştır (Strauss, 1988a: 26). Kısaca tarihselcilik her düşünce ya da felsefi akımı bulunduğu dönem içinde değerlendirmektedir. Strauss’un tarihselcilik üzerine temel iddiası ise onun tüm felsefi sistemleri reddedip hakikat arayışı olarak felsefeyi imkânsız hale getirmesidir. Ancak Strauss’a göre “felsefe” terimi orijinal anlamda tarihselcilikten özgürleşmeyi gerektirmektedir (Meier, 2006: 132-133). Tarihselciliğin felsefi düşünceyi bulunduğu döneme hapsedmesi, Strauss’a göre bizi körleştiren bir unsurdur. Hakikatin genel bilgisine olan inancın bu şekilde ortadan kalktığını düşünen Strauss, Antik Yunan ve İslam filozofların hakikate dair kanaatleri olduğunu söyleyerek içinde bulunan modern krizin aşılması için bu filozofların düşüncelerine dönüp onları yeniden ele almanın faydalı olabileceğini iddia etmektedir. Böylece modern felsefeden klasik felsefeye “dönüş” yapan Strauss, özellikle Eflatun’un felsefesini ve onun öğrencileri olarak düşündüğü İslam filozoflarından, Fârâbî, İbn Sînâ ve İbn Rüşd’ün felsefelerini incelemiştir. Eflatun’un diyaloglarının en önemli karakteri Sokrates’in cezalandırılması, Strauss’un felsefi yorumunda kritik öneme sahiptir. Çünkü Sokrates’in akıbeti onun ezoterik yorumunun üzerinde belirleyici etkileri vardır ve bu yorum onun İslam filozoflarını nasıl okuduğunu da belirlemektedir.

2. İNCELEME: LEO STRAUSS'DA EZOTERİK YORUM VE İSLAM FİLOZOFLARI

Leo Strauss'un ezoterik yorumunun hareket noktasının Sokrates'in akıbeti ve dolayısıyla Eflatun diyalogları olduğunu tekrar vurgulamak gerekmektedir. Strauss'un işaret ettiği üzere yazı çift yönlü bir karakter taşımaktadır ve bu Eflatun'un *Phaedrus* diyalogunda tartışılmaktadır. Yazı, herkese ulaşabilen bir formdur. Diğer taraftan Sokrates'in hiç yazılı eser vermemesi onun hakkındaki bilgimizi Eflatun diyaloglarıyla sınırlandırması sebebiyle bir problem haline getirmektedir. Diyaloglarda Sokrates, "ironi" yöntemiyle hakikati aramakta ve insanî konular üzerine konuşmaktadır. Sokrates'in Atina şehrinin yasaları ve tanrıları üzerine tartışmaları, özellikle Sokrates-Thrasymachus arasında yaşanan gergin diyaloglar, birilerinin dikkatini çekmiştir. Strauss'un belirttiği üzere Sokrates, iki nedenden ötürü yargılanmıştır: şehrin tanrılarına saygısızlık ve gençleri yozlaştırmak. Yargılama sonucunda Sokrates'in ölüm cezasına çarptırılması, Strauss açısından, felsefenin şehir ve din tarafından cezalandırılması anlamına gelmektedir. Ona göre filozof, şehrin inançlarını sorgulaması sebebiyle hem kendini hem de bulunduğu şehri tehlikeye atmaktadır. Bu sebeple, Strauss'a göre filozoflar dikkatli olmak zorundadır. Şehrin yasaları ve inançları üzerine tartışmalarını herkesin ulaşamayacağı bir formda sunmak zorunda kaldıklarını iddia eden Strauss, filozofların halka açık öğretileri ile gerçek öğretileri arasında fark bulunduğunu düşünmektedir. Bu farkın nasıl ortaya konacağı yani ezoterik öğretinin nasıl anlaşılacağı ayrı bir soru olmakla beraber bu noktada ezoterizmin ne anlam ifade ettiği üzerine konuşmak faydalı olacaktır.

Ezoterizm kelimesini ele aldığımızda, "ezo" (eso) içeri, içerde gibi manalara gelirken, "ter" ise bir zıtlığı çağrıştırmaktadır. "Eso-thodos" ise bir metot ve yol olarak içeriye yönelmek demektir. Ezoterizm gizlilik, mistik (gnosis), ruhanî gibi kavramları çağrıştırıp farklı anlam ve kullanımları bulunmaktadır. Ezoterizm bir yönüyle de "sınırlandırılmış" özel bir bilgi ve öğreti kavramlarını da içermektedir (Faivre, 1994: 4-5, 20). Strauss, "On a Forgotten Kind Of Writing" adlı makalesinde ezoterizm ve egzoterizm ki o halka açık öğretiyi göstermektedir, üzerine açıklamalarda bulunmaktadır. Burada Strauss'un temel iddiası olan felsefe veya bilim ile toplum arasında kaçınılmaz bir çatışmanın olduğudur. Çünkü felsefe ve bilim olgularla ilgili bilgiyi ararken, toplum bilgiye dayanmayan, kanıtlanmamış kanaatler üzerine kuruludur (Strauss, 1954: 64-65). Bu çatışmadan kaçınmak için, felsefe veya bilim, küçük bir azınlığa hitap etmeli ve toplumun kanaatlerine saygılı görünmelidir. Bu hassasiyet sebebiyle Strauss, felsefe veya bilimin özel bir yazım tarzı geliştirdiklerini iddia etmektedir. Filozofların bu sayede toplumun kanaatlerine saygılı olduklarını ancak bunun onları kabul etmek anlamına gelmediğini ifade eden Strauss'a göre filozoflar ve bilim adamları ezoterizm ve egzoterizmi şöyle anlamaktadırlar: "Onlar hakikî öğretiyi ezoterik öğreti ve toplumsal olarak faydalı öğretiyi egzoterik olarak ayıracaklardır. Egzoterik öğreti her okuyucunun erişimine açık iken ezoterik öğreti kendisini sadece

yoğun ve uzun çalışmaların ardından çok dikkatli ve iyi yetişmiş okuyuculara açacaktır” (Strauss, 1954: 64-65).

Strauss’a göre topluma “gerçekleri” anlatmak yıkıcı olabileceğinden, filozoflar ve bilim adamları onları gizlemek zorunda kalmışlar hatta “yalanlar” söylemek durumunda olmuşlardır. Eflatun’da “asil yalanlar” (noble lies) olarak geçen bu yaklaşımla, Strauss, filozofların Sokrates’in akıbetinden kurtulabildiklerini ifade etmektedir (Strauss, 1986: 57). Strauss, burada önemli bir ayrıntıya dikkat çekmektedir. Buna göre Sokrates’in yolu, adalet ve erdemleri araştıran bir yol iken, Thrasymachus’un yolu ise şehrin kanaatlerini temsil eden ve onları savunan bir yoldur. Bu yolların çatışması, Strauss’a göre, kaçınılmazdır. Strauss, bu kaçınılmaz olarak çatışacak iki yolu birleştiren üçüncü bir yolun, Eflatun’un yolu olduğunun Fârâbî tarafından işaret edildiğine değinmektedir. Fârâbî, Strauss’a göre, Eflatun’un, Sokrates’in yolu ile Thrasymachus’un yolunu birleştirerek halk (vulgar) ile çatışmaktan kaçınmış ve Sokrates’in akıbetinden kurtulduğuna işaret etmektedir (Strauss, 1988b: 16). Fârâbî’nin Eflatun yorumunda altı çizilmesi gereken husus, şehir için devrimsel bir hareketin gerekmediği, halkla çatışmaktan kaçınan filozofların veya bilim adamlarının, halkın kanaatlerini geçici olarak kabul eder görünüp onları yavaşça değiştirebileceği düşüncesinin Strauss tarafından işaret edildiğidir. Tabii ki bu yavaşça yer değiştirme olabilmesi için gelecek filozofun nasıl bir karakterde olması gerektiğini Strauss şöyle açıklamaktadır: “Fârâbî’nin bir yerde açıkladığı üzere, kişinin, büyüdüğü dinî topluluktaki kanaatlere olan uyumu, geleceğin filozofu için gerekli bir niteliktir” (Strauss, 1988b: 17). Böylece Strauss, Fârâbî’nin Eflatun yorumunun, erdemli şehri açıkça yöneten filozof-kral yerine filozofun gizli krallığını getirdiğini düşünmektedir. Dahası ona göre Fârâbî’nin Eflatun yorumunun yöntemi, *felâsifenin* genel karakterini de belirlemektedir. Strauss’un Fârâbî’nin Eflatun yorumunda vurguladığı husus, Fârâbî’nin filozofların metinlerini okurken onların ezoterik-egzoterik yönleri arasındaki ayrıma dikkat etmemiz gerektiğidir. Bu farkı göz önüne almamızın gerekliliği ise felsefe ve toplum arasındaki uyumsuzluktur. Bu sebeple, ezoterik yazım tarzı veya ezoterik öğreti felsefeyi korumak için, Strauss’a göre siyasî açıdan gereklidir (Strauss, 1988b: 17-18). Ancak bu sayede filozof, toplumun kanaatlerine teorik ve ahlakî açıdan uyum göstererek araştırmalarını yapabilir.

Strauss, ezoterizmi ilk olarak ortaçağ aydınlanmasının en iyi temsilcisi olarak gördüğü ve İslam medeniyetinde yaşayıp eserlerini Arapça vermiş olan Maimonides’de (İbn Meymun) keşfetmiş, bunun uygulamalarını ise Fârâbî ve genel olarak *felâsifede* görmüştür. Maimonides’in *Delâletü’l-hâirîn* (The Guide of the Perplexed) adlı eserinde ezoterik yazım tarzını takip etmekte olduğunu düşünen Strauss, Maimonides’in aklî ve dinî söylem arasındaki farkın bazı insanlarda yarattığı kafa karışıklığını ortadan kaldırmayı amaç edindiğine işaret etmektedir. Felsefe ile din arasında görülen çelişkilerin, Kitab-ı Mukaddes’in ezoterik öğretisinin kavranmasıyla ortadan kalkacağını düşünen Maimonides’e göre arada bir söylem farkı bulunmaktadır. Bu fark dinî öğretileri kendi kapasiteleri doğrultusunda anlayacak halk ile daha ayrıntılı anlayabilecek olan

kimselere yönelik uygulama farkından kaynaklanmaktadır. Maimonides'e göre filozofların dinî öğretiyle çelişik ifadeleri onların belli bir meselede kanıt gösterememelerinden kaynaklanmaktadır (Kreisel, 2005: 198). Yani filozofların dinî öğretiye getirdikleri akli açıklamalar bazı durumlarda yetersiz olabilir. Bu durumda dinî yasanın yorumlanmaya ihtiyacı vardır ki dinî yasanın da buna ehil kişiler tarafından incelenip yorumlanarak anlamları açıklığa kavuşturulabilir. Dinin ehil kişilerce yorumlanması ve halka anlatılması işi hiç kuşkusuz bize İbn Rüşd'ü hatırlatmaktadır. İbn Rüşd'ü Strauss'un yorumu açısından ele almadan önce Maimonides'in üslubu üzerinde biraz durmak gerekmektedir.

Maimonides'in *Delâlet* adlı eserine bakıldığında konuşma dilinde bir üslup ortaya koyulduğu görülmektedir. Mesela okuyucuya “sen” diye hitap eden Maimonides, onunla doğrudan konuştuğunu bu şekilde göstermektedir (Kraemer, 2005: 41). Strauss'un işaret ettiği üzere Maimonides, okuyucuya “bil”, “bilirsin” veya “biliyorsun” şeklinde hitap ettiğinde “bil” dediği grup konuyu bilmeyen, diğer ikisinde ise konuyu bilen bir gruba işaret ettiği belirtmektedir (Strauss, 1963: xvii-xviii). Bunların dışında Maimonides'in *Delâlet* eserinde bol imalı bir dil kullanması da onun üslubunun kapalı olduğunun en iyi göstergesidir. Eflatun gibi Maimonides de belli bir öğretinin diyaloglar vasıtasıyla sunulup okuyucuyu bu yolla düşündüren bir yöntemi takip etmektedir (Kraemer, 2005: 42). Strauss'a göre *Delâlet* eseri yalnızca bir orman için anahtar olmayıp kendisi de bir ormandır hatta büyümlü bir ormandır (Strauss, 1963: xiii-xiv). Strauss'un işaret ettiği bir mesele de *Delâlet* eserinin yapısında bulunan düzensizliktir ki bu durumun ciddi okuyucu tarafından fark edilebilecek düzeyde olduğudur. Örneğin, antik dünyada tamamlanmışlık ve mükemmelliyeti temsil eden yedi rakamı *Delâlet*'in söyleminde önemli bir yer tutmaktadır (Kraemer, 2005: 42). Strauss, bundan başka, yedi rakamının bir katı olan on dört sayısı ise insan ve insanî olguları simgelerken, on yedi sayısı ise doğayı, yirmi altı sayısı ise Tanrı'yı ya da İsrail'in Tanrısını simgelemekte olduğunu ifade etmektedir (Strauss, 1963: xxx). Bu sembolizmin örneklerini arttırmak mümkündür. Burada vurgulanması gereken husus, Maimonides'in bu sembolizmi ezoterizmin bir parçası olarak kullandığıdır. Bu yöntemde özellikle bazı kelimelerin kaç defa metin içinde geçtiği önem arz etmektedir ki Strauss'un ayrıntısına burada girmeyeceğimiz Fârâbî okumalarında da takip ettiği bir yöntemdir.

Ezoterik yöntem, kapalı bir dil, sayı sembolizminin yanı sıra çelişkileri de belli bir metin içinde ihtiva eden bir yöntemdir ve Strauss'un açıklamalarında da yer bulmaktadır. Strauss'a göre örneğin Fârâbî, *Felsefetü Eflâtun* (Eflatun Felsefesi) eserinde başlangıçta *eudaimoniya*ya ulaşmak için felsefeden başka bir şeye ihtiyacımız olduğunu söyleyip daha sonra felsefeden başka bir şeye ihtiyacımız olmadığını söylediğine dikkat çekmektedir. Strauss'a göre metinlerde bulunan çelişkili ifadelerin bir arada kullanılması, Maimonides tarafından hakikî filozofların bir özelliği olup “pedagojik” bir amaçla kullanılmaktadır. Dahası ona göre bunun bir anlamı vardır çünkü hiçbir akli başında yazar kendisini çelişkili ve muğlak olarak ifade etmez. Bu durumda okuyucunun yapması gereken, yazarın imalarını takip ederek çelişkili ifadelerden

hangisinin onun gerçek düşüncesi olduğunu tespit etmektir (Strauss, 1945: 369). Strauss'a göre Fârâbî, çelişkili ifadeleri, ezoterik yazım sanatının bir gereği olarak pedagojik amaçla kullanmıştır. Halkın nazarında kabul görülen görüşlerin tekrarlanması halka hitap etmenin yani ezoterizmin bir gereği iken var olan kanaatlerin üzerine gidip hakikati araştıran filozoflara yönelik olarak konuşmak ise ezoterizmin bir gereğidir. Dolayısıyla, Strauss'a göre çelişkili ifadelerden daha gizli olan yani daha az tekrarlanan düşünce yazarın gerçek düşüncesi olduğu varsayılabilir (Strauss, 1954: 74). Strauss'un ezoterik okumasının hassasiyet gösterdiği bir mesele de yazarın bir başka yazarı aktarmasında hangi konular hakkında "suskun" kaldığıdır. Yine Fârâbî'ye işaret eden Strauss, mesela onun ruhun ölümsüzlüğü konusunda konuşmadığını belirtmektedir (Strauss, 1945: 371). Dolayısıyla, Strauss'a göre Fârâbî'nin hangi meseleleri zikretmediğinden, onun hakikî Eflatun görüşü çıkarılabilir. Burada altı çizilmesi gereken husus, Fârâbî'nin farklı eserlerinde farklı konuları gündemde tutması onun farklı kitlelere hitap ettiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir (Tanguay, 2013: 88). Bu da toplumla çatışma istemeyen filozofun, toplumun görüşlerine uygun konuları ön plana çıkarması sonucunu doğurduğu şeklinde Strauss tarafından benimsenmektedir.

Filozofun görüşleri, toplumun inançları ve özellikle din ile çatışmaya girdiğinde ise dinî yasanın yorumlanması gerektiğinin Maimonides ve İbn Rüşd tarafından benimsendiğini belirtmiştik. Maimonides'e göre dinin iki tip hakikati vardır. Biri dinin özünü oluşturan hakikat diğeri ise sosyal düzen için gerekli olan hakikattir. Sonuçta din, sosyal bir düzen kurmak için ilahî kaynaktan gelerek, peygamber tarafından insanların anlayabileceği mecazî ya da sembolik bir dille anlatılır ve yorumlanır. Peygamberin olmadığı durumda ise dinî yasanın yorumlanması işi güçleşecektir. Çünkü Maimonides'e göre insan aklı dinî yasanın özünü kavramada yetersiz kalabilir çünkü o sınırlıdır. Diğer bir ifadeyle Maimonides için insan aklını aşan bir doğaüstü hakikat bulunduğunu Strauss vurgulamaktadır (Strauss, 1995: 90-91). Maimonides açısından insan aklının sınırlılığı mesela evrenin yaratılmış mı yoksa ezeli mi gibi bir soruya cevap verememesinde bile kendini göstermektedir (Tanguay, 2013: 54-55). Diğer taraftan, Strauss, İbn Rüşd için Maimonides'in evrenin ezeliliğine dair tartışmasının alakasız olduğunu belirterek, İbn Rüşd'ün bir taraftan insan aklının temel olarak yeterliliğini savunan ifadeleriyle, bir tarafta vahyin teorik öğretisinin insan aklına üstünlüğünü tartıştığı ifadelerin yorumlanması gerektiğini düşünmektedir (Strauss, 1995: 92). Buradan şunu yorumluyoruz ki Strauss açısından İbn Rüşd'ün vahyin teorik öğretisinin insan aklına üstünlüğünü tartıştığı düşünce onun hakikî öğretisi olmayıp halka hitap eden yani ezoterik öğretisini oluşturmaktadır. Bunun yanında İbn Rüşd'de evrenin yoktan yaratılmış olduğu öğretisi geçerli olmayabilir ancak bu durum vahyin imkânını ortadan kaldırmamaktadır (Tamer, 2001: 53). Strauss açısından İbn Rüşd, dini, toplum için siyasî bir amaçla görmekte ve hatta onun bu düşüncesinin Spinoza'yı oldukça etkilediğini iddia etmektedir. Spinoza, tıpkı İbn Rüşd gibi dinî dogmaların seçkin bir kesim tarafından yorumlanması gerektiğini düşünerek, bu dogmaların getirdiği ödül ve ceza sisteminin siyasî amaçla devletin hizmetinde kullanıldığını ifade etmektedir. Spinoza, İbn Rüşd

gibi, çoğunluğun temel hakikatlere kendi başlarına ulaşamayacaklarını, bu hakikatlere akıl yoluyla ulaşabileceğini düşünmektedir. Ancak, Spinoza'nın İbn Rüşd'den ayrıldığı nokta bu hakikatlerin onlara bir aracı tarafından dahi anlatılamayacağını iddia etmesidir. Strauss'a göre Spinoza, İbn Rüşd'ün "çifte hakikat" öğretisini kabul etmiş olabilir. Bu düşüncenin nedeni ise Spinoza'nın insanların anlayış açısından farklarının hiçbir zaman ortadan kalkmayacağına dair düşüncesi olduğunu söylemek mümkündür (Tamer, 2001: 54).

İnsanların anlayış farklarının bulunması hiç kuşkusuz Strauss'un ezoterik-egzoterik yazım tarzının uygulanmasının sebeplerinden birinin oluşturmakta, bunun temelinde felsefe-din-toplum çatışması varsayılarak, siyasî amaçla kullanılmaktadır. Filozofun bulunduğu toplumun inançlarına saygılı olması ve bu sayede Sokrates'in akıbetinden kurtulacağını düşünen Strauss, aksi halde bunun hem felsefe hem de toplum için yıkıcı olabilecek sonuçlarına vurgu yapmaktadır. Filozofun toplumla çatışmaması için toplum tarafından kabul gören görüşlerin ifade edilmesi, tekrarlanması gerekmektedir. Burada vurgulamamız gereken husus, bir eserin kendisi ezoterik ya da ezoterik olabileceği gibi, aynı metin içinde de halka hitap eden kısımla özele hitap eden kısmın bulunabileceğinin Strauss tarafından işaret edildiğidir. Strauss'a göre metin okumalarında ciddi olmayan okuyucu halk tarafından kabul gören düşüncelerin tekrarlarına takılacak metnin ortalarına - ki hakikî görüş ona göre büyük olasılıkla oradadır - ulaşamayacaktır. Ancak ciddi, felsefî araştırmaya uygun olan okuyucu sabırla, halkın görüşlerinin karşıtı olan düşüncelerin yazar tarafından nerelerde ifade edildiğini tespit edebilecektir. Strauss'un yorumunun büyük oranda Sokrates'in akıbetinden etkilendiğinin altını tekrar çizmek gerekmektedir. Strauss açısından filozof tehlikededir ve siyasî açıdan baskı altındadır. Maimonides'in ezoterizmini keşfetmiş olan Strauss, İslam filozoflarının düşmanca bir çevrede yaşadığını düşünerek, öğretilerini gizlemek zorunda kaldıklarını ve bu sebeple ezoterik yazım tarzını uyguladıklarını düşünmektedir. Strauss'a göre İslam felsefesi çalışacak kişinin, İslam filozoflarının halka açık öğretilerini sorgulayıp onların hakikî öğretilerine ulaşmaları gerektiğini de ifade etmektedir (Strauss, 1996: 336). Bu sebeple bu metinlere geri dönülüp tekrar ele alınması elzemdir. Hiç kuşkusuz Strauss bu işin zor olduğunu da kabul etmektedir.

3. SONUÇ

Leo Strauss'un ezoterik yazım tarzı ve bunun İslam filozoflarıyla ilişkisini genel hatlarıyla vermeye çalıştığımız bu makalede ilk olarak vurguladığımız husus, Strauss'un modern felsefenin içinde bulunduğu krizin sebepleri olarak gördüğü pozitivizm ve tarihselcilik akımlarının bir değerler kaosu yaratıp nihilizme sebep olduğu ve hakikat arayışı olarak felsefeyi anlamsız kıldığı üzerinedir. Strauss'a göre modern felsefenin içinde bulunduğu bu krizi aşmak için hakikat anlayışına sahip olan geçmiş filozofların felsefelerine dönülmelidir. Ancak, Strauss'a göre geçmiş filozoflar hakikate dair düşüncelerini açık olarak vermemişler, bunu anlamayacak olan çoğunluktan gizlemişlerdir. Gizli bir yazım tarzı demek olan ezoterik yazım tarzı, Strauss açısından

bir ihtiyacın sonucudur. Bu ihtiyaç özellikle Sokrates'in akıbeti ile kendini gösteren filozofların tehlikede olduğu dolayısıyla felsefe-din-toplum çatışmasından kaynaklanmaktadır ve bu çatışma Strauss'a göre kaçınılmazdır.

Ezoterik yazım tarzı antik döneme kadar dayanıp içerisinde farklı yöntemler bulunmaktadır ki sayı sembolizmi bunlardan biridir. Strauss'un açıklamalarına bakıldığında bize ezoterik okumaya dair bazı öneriler bulunmaktadır. Yazarın belli bir konudaki imaları, hangi konuda suskun olduğu, tekrarlar, çelişkili ifadelerin aynı eserde kullanımı ve bunların hangisinin yazarın gerçek düşüncesini gösterdiği gibi hususlara dikkat edilmelidir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki bunların hiçbirisi ezoterik okuma ile ilgili net bir yöntem sunmamaktadır. Tabii bize göre bu durum ezoterizmin doğasından kaynaklanmaktadır. Çünkü net bir okuma yöntemi olsa ezoterik öğretiyeye ulaşmak kolay olurdu ancak bu ezoterizmin amaçladığı bir durum olmazdı. Strauss, ezoterizmi Maimonides'de keşfettikten sonra bunun uygulamasını İslam filozoflarından özellikle Fârâbî ve İbn Rüşd'de gördüğünü söyleyebiliriz. Strauss'un temel varsayımı olan din-felsefe çatışması ve bundan kaçınmanın gerekliliği, farklı kesimlere farklı konuların gündeme gelmesini gerektirmektedir. Özellikle Fârâbî ve İbn Rüşd'ü bu minvalden okuyan Strauss, ezoterik yazım tarzının genel olarak *felâsifenin* ve tüm filozofların metinlerinin genel karakterini oluşturduğunu iddia etmektedir. Strauss'un iddiasının temeli, İslam filozoflarının düşmanca bir çevrede çalıştıkları varsayımına dayanmaktadır. Tabii Strauss'un tüm iddiaları tartışmaya açıktır. Ancak şunun altını çizmek gerekir ki Strauss, Sokrates'in akıbetinden kritik bir sonuç çıkarmış ve klasik filozofların metinlerini ele alırken farklı bir okuma tarzı geliştirmiştir. Strauss'un Antik Yunan dönemindeki felsefenin hakikî anlamda devamı olarak gördüğü ortaçağ İslam felsefesi, onun önerdiği okuma metoduyla, bu dönemin metinlerini farklı bir açıdan ele almamızı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Faivre, Antoine, *Access to Western Esotericism*, ed. David Appelbaum, Albany 1994.
- Kraemer, Joel L., "Moses Maimonides: An Intellectual Portrait", *The Cambridge Companion to Maimonides*, ed. Kenneth Seeskin, New York 2005, s. 10-57.
- Kraemer, Joel L., "The Medieval Arabic Enlightenment", *The Cambridge Companion to Leo Strauss*, ed. Steven B. Smith, Cambridge&New York 2009, s. 137-170.
- Kreisel, Haim, "Maimonides' Political Philosophy", *The Cambridge Companion to Maimonides*, ed. Kenneth Seeskin, New York 2005, s. 193-220.
- Meier, Heinrich, *Leo and The Theologico-Political Problem*, Alıncadan çeviri Marcus Brainard, New York 2006.
- Strauss, Leo, "Farabi's Plato", *American Academy for Jewish Research*, Louis Ginzberg Jubilee Volume, New York 1945, s. 357-393.
- Strauss, Leo, "On a Forgotten Kind Of Writing", *Chicago Review*, Cilt: 8, Sayı:1, 1954, s. 64-75.
- Strauss, Leo, "How to Study the Guide of The Perplexed", *The Guide Of the Perplexed*, çeviri Shlomo Pines, Cilt I, Chicago&London 1963, s. xi-lvi.
- Strauss, Leo, "Exoteric Teaching", *Interpretation: A Journal of Political Philosophy*, Cilt: 14, Sayı: 1, 1986, s. 51-59.
- Strauss, Leo, *What Is Political Philosophy? And Other Studies*, Chicago&London 1988a.
- Strauss, Leo, *Persecution and The Art of Writing*, New York 1988b.
- Strauss, Leo, *Philosophy and Law: Contributions to the Understanding of Maimonides and His Predecessors*, çeviri Eve Adler, ed. Kenneth Hart Green, New York 1995.
- Strauss, Leo, *On Tranny: Revised and Expanded Edition Including The Strauss-Kojeve Correspondence*, ed. Victor Gourevitch-Michael S. Roth, Chicago&London 2000.
- Strauss, Leo, "How to Study Medieval Philosophy?", *Interpretation: A Journal of Political Philosophy*, Cilt: 23, Sayı: 3, 1996, s. 321-338.
- Tamer, Georges, *Islamische Philosophie und Die Krise Der Moderne*, Leiden 2001.
- Tanguay, Daniel, *Leo Strauss: An Intellectual Biography*, Fransızcadan çeviri Christopher Nadon, New Haven&London 2013.